

BLAUW

Mieke Vandromme

© 2022 Mieke Vandromme | Uitgeverij Sterck & De Vreese
Omslagontwerp Marjolein Schurmans
Boekontwerp Mieke Vandromme

ISBN 978 90 5615 885 9
NUR 201

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van
Uitgeverij Sterck & De Vreese, postbus 234,
8400 AE Gorredijk, Nederland – info@sterckendevreese.nl.

Sterck & De Vreese is onderdeel van
20 leafdesdichten en in liet fan wanhoop bv

www.sterckendevreese.nl
www.miekevandromme.be

INHOUD

DEEL I	Moeders	7
DEEL II	Groeien	67
DEEL III	Oorlog en vriendschap	107
DEEL IV	Verzet	183
DEEL V	Dochter	241

DEEL I

Moeders

I Marica

Ze sluit me op!

Mijn lieve, zachtaardige mama slaat de deur dicht. De sleutel knarst in het slot.

‘Mama? Mama!’ Ik gil zo luid ik kan. Het blijft stil aan de andere kant. Ik sla op de deur. Eenmaal, tweemaal, driemaal. Mijn hand tintelt ervan.

Waarom doet mama zo raar? Is het vanwege die andere? Die vreemde vrouw. *Mamère* moet ik haar noemen, haar een hand en een kus geven. Ik wil het niet.

Ik schop tegen de onderkant van de deur. Om niet te huilen ga ik stampvoeten. Hard, met mijn nieuwe lakschoenen op de plankenvloer. Mijn kousen slobberen naar beneden.

‘Hou daarmee op!’ roept mama achter de deur. Anders spreekt ze nooit zo luid. Na een tijdje zegt ze zachter: ‘Hou ermee op. Toe, Marica, alstublieft.’

‘Mama?’

‘Stil nu maar.’ Ik zie de klink lichtjes bewegen. Dan laat ze los. Het geklepper van haar hakken klinkt door de gang. Ik hoor een deur openen en sluiten.

In een hoek van de kamer zak ik neer op de grond. Met een ruk trek ik mijn jurk over mijn benen. Ik hoor iets scheuren. Net goed. Ik haat deze jurk, die ik anders nooit draag. De stof prikt. Ik moest hem speciaal voor mamère aantrekken. Lichtblauw. Ik haat die kleur. Ik haat die moeder die ik niet ken.

2 Elisabeth

Van haar moeder zag Elisabeth nooit meer dan de handen en het hoofd. Altijd draagt ze een zwarte jurk. Zijde op zondag, satijn door de week. Haar taille is ingesnoerd door een korset met stroken en baleinen, zodat ze amper de omtrek heeft van een schoteltje. Om te kunnen ademen moet ze stijf rechtop zitten. Als een pop.

Ze draagt zwarte kousen in zwarte muiltjes die rusten op een voetbankje bij haar fauteuil. Elisabeth kijkt vaak naar haar witte handen, met een zegelring aan de pink van de linkerhand. Het wapenschild van de familie Levine, uitgevoerd in roze koraal en gevat in goud. Zenuwachtige handen die de meid ongeduldig aansporen verder te werken of de kinderen naar buiten wapperen wanneer ze lawaai maken.

Naar haar moeders gezicht kijkt Elisabeth zo weinig mogelijk. Het is gelig bleek als een waskaars. De ogen zijn donker met grijze kringen eronder. De mond is een bloedeloze, rechte streep. Nooit lacht ze. Huilen doet ze wel, minstens één keer per dag. De aanleiding is vaak zo banaal als een foute steek in haar borduurwerk of een deur die plots dichtslaat.

Zelf huilt Elisabeth nooit. Er vloeien al genoeg tranen in dit huis. Ze haat dat huilen van haar moeder. Die zwakte, die tranenvloed die als een koude rivier tussen hen in stroomt. Ze kan er alleen maar naar kijken. Elke dag opnieuw. En hoe meer ze kijkt, hoe meer ze versteent en hoe hoger de dam wordt die ze tussen zichzelf en haar moeder opbouwt. Dat leert ze in dit huis. Weigeren iets te voelen, tot de muur om haar heen torenhoog is en er ten slotte geen gevoelens meer over zijn. Ze is sterk. Zij wel.

3 Josepha

‘Ja,’ zei Josepha. ‘Ja, natuurlijk.’

Ja, aan de boerenpummels met hun stuntelige, grote voeten. Ja, aan de werkmannen met hun eeltige handen. Ja, aan de klerken met hun verlegen, zoekende blikken.

Ze had die avond nog niet vaak neen gezegd. Eigenlijk zei ze bijna nooit neen. En deze keer al zeker niet.

Hij was groot en breedgeschouderd, zelfverzekerd. Lakschoenen. Gave handen. Hij zag er kalm uit. Er lag een schittering in zijn ogen. Dat alles zag ze in de fractie van de seconde waarin ze opveerde. Op de dansvloer trok hij haar met zich mee. Ze was geen goede danser, hij duidelijk wel. Op een bedwelmende manier zorgde hij ervoor dat haar voeten precies naast de zijne neerkwamen. Ze trapte niet één keer op zijn tenen. Hij hield haar stevig vast in de lenden en drukte een beetje net voor elke draai. Een trage wals. Zijn ritme zat perfect. Zijn haar ook.

Hij rook naar hout, of neen, naar een uitheemse harssoort, of neen, naar een licht soort tabak. Hij rook naar man, maar niet naar de mannen van het magazijn waar ze werkte. Geen zweterige bokkengeur, geen bierlucht. Hij was anders.

Hij verraste haar door na de dans een kus op haar hand te drukken.

‘Hoe heet je, schoonheid?’

‘Josepha, Josepha Decock, maar zeg maar Joske.’

‘Josepha, wat een prachtige naam.’ Het leek alsof hij zong. ‘Zoals Josepha uit de operette *In ’t Witte Paard*.’

Op dat eigenste moment werd ze verliefd. Tot over haar oren. Tot in het diepste van haar ziel. Haar hart bonkte zo hard dat hij het moest zien door de stof van haar jurk heen.

4 Marica

Stipt op de eerste dag van de zomervakantie valt er een grijze enveloppe in de brievenbus. Mama steekt die snel in de zak van haar schort. Maar ik heb hem gezien, die verdrietige trek om haar mond. Dat gebeurt telkens wanneer de postbode zo'n brief brengt.

'Van nonkel Romain,' zegt ze met gespeelde vrolijkheid, maar haar ogen staan droef.

Ik weet niet wie nonkel Romain is, maar dat hij op een of andere manier bij die andere moeder hoort, begrijp ik wel. Ook dat het iets met Brussel te maken heeft.

'Gaat het over mamère?' vraag ik.

'Zes jaar en zo vroegwijs,' hoor ik mama fluisteren tegen onze va.

Hij gooit zijn armen in de lucht. 'Wat wil je, Josepha? Met vier oudere zussen.'

Mama kijkt naar de foto in het zilveren kadertje op de schoorsteenmantel. Met een vingertop streelt ze de bovenrand. Onze va staat stijf rechtop achteraan, met zijn hand op mama's schouder. Zij zit op een stoel met armleuningen en gekrulde poten. Links van haar staan mijn twee oudste zussen, rechts de twee jongste, allemaal in donkere jurken vanwege de somberheid van de oorlog. Ik ben een baby op mama's schoot, gekleed in lichtblauw en wit.

5 Elisabeth

Elisabeth kijkt op naar de trouwfoto van haar ouders, die in het salon boven de schoorsteenmantel hangt. Maman was pas zeventien toen ze met père trouwde. Adèle Levine, dochter van een Joods-Franse industrieel uit Lotharingen, is tenger en bleek. Ze zit op een vergulde stoel en staart met angstige hertenogen in de lens. Père, uitgedost in folkloristisch kostuum, staat fors wijdbeens achter zijn bruid. Zijn zware klauw omvat haar schouder, alsof hij verwacht dat ze er elk moment vandoor kan gaan. Franz Reimer is een Luxemburgse volksjongen die zich opgewerkt heeft tot meesterknecht in de meubelfabriek van zijn schoonvader. Met dit huwelijk ziet Franz zijn kansen toenemen om op te klimmen op de sociale ladder. Op een dag, daar was hij van overtuigd, zou hij aan het hoofd staan van de fabriek in de Luxemburgse hoofdstad. De Franse jonker ging immers liever jagen op wild en knap-pedeernen in La Lorraine en bij die gelegenheden liet hij de dagelijkse leiding over aan zijn schoonzoon. Maar toen brak er een brand uit. Van het fabrieksgebouw bleven slechts zwartgeblakerde balken en verkoalde planken over. Tien gewonde en drie dode arbeiders vielen er te betreuren. De gemeentediensten maakten een verslag op waarin de oorzaak van de brand niet vernoemd werd, hoewel er een vermoeden was van kwaad opzet vanwege de groeiende ontevredenheid onder de meubelmakers over de arbeidsomstandigheden. Dit gebeurde in juli 1922. Het land herstelde zich nog van zijn wonden na de Grote Oorlog. Er was geen tijd voor beuzelarijen en de middelen waren schaars. Levine trok zich terug op zijn Franse landgoed en investeerde in een jonge echtgenote in plaats van in de heropbouw van de fabriek. Franz vertrok met zijn vrouw en kinderen naar Brussel. Elisabeth was een kleuter van twee, haar broertje Romain een zuigeling van drie maanden.

Stilaan kwam een nieuwe economie op gang. De huizenmarkt herrees uit zijn as. Dankzij de zakenrelaties van zijn schoonfamilie vond père een betrekking in een notariskantoor. Het jonge gezin betrok een herenhuis aan de Duquesnoystraat. Maman zocht een meid die zich ontfermde over het huishouden en de kinderen. Ze hulde zich in het zwart, rouwde om haar verleden en werd devoot rooms-katholiek onder de vasthoudende invloed van de deken van de parochie.

Monseigneur Desmond looft Adèle voor het met gouddraad geborduurd altaarkleed waaraan ze zes maanden gewerkt heeft. Elisabeth ziet dat haar moeder glimlacht, wat enkel gebeurt wanneer de deken op bezoek is. Ze draait de volwassenen de rug toe en gaat in een hoek van het salon spelen met haar nieuwe pop. Gekregen van père omdat ze lief voor hem is geweest. Kleine Romain verkiest zoals gewoonlijk het gezelschap van de meid in de keuken. Elisabeth hoort de paternosterbolletjes tussen de vingers van de deken en die van haar moeder tikken. Nu en dan bidden ze samen hardop in het Latijn. Geruisloos ontkleedt Elisabeth de pop om te inspecteren of ze tussen haar benen net zo'n gleuf heeft zoals zichzelf.

'Elisabeth!' gilt maman plots. *'Cela ne se fait pas.'*

Elisabeth schrikt zo hevig dat ze de porseleinen pop met een klap op de grond laat vallen. Van de rechterhand breekt een stukje af. Het stuitert over de vloer en rolt tot onder een stoel. Ze duikt erachteraan en bij het rechtkomen bonkt haar hoofd tegen de tafelrand.

'Kleed die pop weer aan.' Maman krijgt wat roze op haar wangen.

Elisabeth pakt de pop en grist de kleertjes bij elkaar. Een wit vingertje met een piepklein nageltje ligt in haar handpalm. Snel stopt ze het in de zak van haar jurk. Een zinderende pijn aan haar achterhoofd. Niet huilen.

'Cette gamine! Le clou sur mon cercueil. Un jour, elle ...' Haar moeder spreekt met een mond zo spits als de snavel van een kip. Ze windt zich verschrikkelijk op, dat ziet Elisabeth aan haar neus. Ze wordt wit. Dan rochelt maman plots en trekt zo gevaarlijk bleek weg dat de deken een hand op haar arm legt om haar tot bedaren te brengen.

'Du calme, madame. Prions, s'il vous plait. Pour elle, pour vous.'

'Bidt voor je zonden,' beveelt maman met schuim in haar mondhoeken. Een puntige vinger wijst naar haar voeten.

Elisabeth gaat op het voetbankje zitten. Monseigneur Desmond steekt haar zijn paternoster toe en met een beate glimlach toont hij bij welk bolletje ze aanbeland zijn in hun gebedencyclus.

'Priez pour nous, pauvres pécheurs.' Maman kalmeert, maar er wel len tranen op in haar ogen.

Elisabeth dreunt de onzevaders en weesgegroetjes mee op en probeert aan niets anders te denken. Na een tijdje wordt ze rustiger. Steeds rustiger. Geen pijn meer, geen gedachten meer. Ze wordt zo kalm dat ze bijna in slaap valt.

Ze riepen in hun angst tot de Heer en Hij leidde hen weg uit vele gevaren. Hij bracht de storm tot bedaren en de golven gingen liggen. Toen de zee

tot rust gekomen was, bracht Hij hen naar een veilige haven. De zinnen waarmee de monseigneur steevast zijn sermoenen beëindigt in een poging tot verzoening na de donderpreek over zonde en verderf die hij als herder van de kudde 's zondags uitbraakt over zijn onwetende parochianen. Nu neuzelt hij zacht de tekst, terwijl hij Elisabeth aankijkt met zijn half toegeknepen oogjes en een rimpel boven zijn neus. Zijn blik dringt tot in haar ziel.

'C'est le pouvoir de la prière, ma fille. Elle guérit. Enkel het gebed kan u redden van onkuise gedachten.'

Een snik van maman. Elisabeth buigt het hoofd, zodat de deken haar kleurende wangen niet kan zien. Ze is slecht. Zelfs monseigneur Desmond weet het. Hij start een nieuw rondje rozenkrans. Het effect van het gebed zit niet in de woorden, noch in de welsprekendheid of het gebruik van dure termen, maar in het monotone geprevel. Elisabeth zal er nog vaak gebruik van maken. Om haar verschrikkelijke zonden wit te wassen. Of als troost.

De stilte wordt verscheurd wanneer père plots de deur openrukt. Zijn reusachtige gestalte vult het deurgat volledig. Een grote kop met woest, grijzend haar dat met pommade in bedwang gehouden wordt. De onregelmatig krullende snor. Koolzwarte ogen. Hij is bijna even breed als groot en doet Elisabeth denken aan everzwijnen met opgerichte slag-tanden in de Luxemburgse bossen. Toen ze op een keer een treinrit maakten door zijn geboortestreek, had père met een dikke wijsvinger tegen de ruit geklopt. *'Wildschweine. Schéi Tiere.'*

Adèle sluit haar ogen. Monseigneur Desmond drukt een kruisje op haar witgele voorhoofd. Elisabeth bekijkt haar moeder. Haar gezicht is meer ontspannen en ze lijkt mooier. Zoals vroeger waarschijnlijk, toen ze jong was, voor ze trouwde met père.

Elisabeth krijgt een klopje op haar schouder.

Père omsluit het slappe handje van de deken met zijn varkenskuist en schudt twee keer hard op en neer. De monseigneur vertrekt met over zijn linkerarm het zorgvuldig gedrapeerde altaarstuk, zijn pijnlijke rechterhand houdt hij onder zijn oksel geklemd.

Elisabeth ziet hoe een traan over haar moeders wang glijdt en uit elkaar ploft op het zwarte satijn van haar keurslijf. Père stampet de kamer door en blijft wijdbeens voor hen staan. Een siddering kruipt over Elisabeths rug. Ze kijkt naar het behang. Zijn wilde blik kan ze niet verdragen.

‘Elisabeth, ga naar de keuken en vraag aan het *Mädchen* of het diner klaar is.’ Zijn gebalk vult de hele kamer.

Snel staat ze op. In het voorbijgaan houdt père haar tegen en strijkt haar vluchtig over de haren. ‘*Du bist stark.*’

6 Josepha

De week daarop zag Josepha hem terug in de danszaal. Weer walsten ze. Hij begeleide haar naar buiten.

‘Zullen we een wandeling maken, Josepha? Het is lenteweer. De lindes bloeien.’

Ah, een romanticus. Hij vertelde over haar naamgenote uit zijn lievelingsoperette. Josepha, de waardin die verliefd is op een stamgast en de kelner die verliefd is op haar en de stamgast die verliefd is op de dochter van een onderbroekenfabrikant en hoe bij het bezoek van de keizer alles in het honderd loopt, maar ook weer opgelost wordt en dat de liefde alles overwint.

Vond ze dat ook?

‘Ja,’ antwoordde ze.

Ja. JA.

Maar goed dat het donker was onder de bomen, want ze kleurde tot in het diepste putje van haar décolleté.

‘Ja,’ zei ze ook, toen hij vroeg of ze hem de volgende zaterdag naar de cinema wilde vergezellen.

Na afloop wandelden ze onder dezelfde lindebomen. Weer vertelde hij over zijn geliefde operettes. Dat er vaak prinsessen in voorkwamen, maar ook meisjes uit het gewone volk. Zoals zij, dochter van een kolonhandelaar. Dat ze zo’n personage leek, dat hij daarvoor een speciaal oog had. Ze luisterde, onderbrak hem niet één keer. Het was eerder zijn stemgeluid dan de inhoud van zijn verhaal dat haar week maakte. En dan kuste hij haar en benam haar de adem om alsnog iets te zeggen.

‘Ja, natuurlijk,’ zei ze, toen hij haar een maand later ten huwelijk vroeg. Ja, ja, ja.

Haar man. Vladimir. Conducteur bij de spoorwegen. Zoon van een Russische soldaat en een Vlaamse cafédochter. Aan het einde van de Eerste Wereldoorlog had de deerne de ondervoede infanterist eten en onderdak gegeven en toen hij voldoende hersteld was en zijn prachtige basstem haar bloed had doen koken, had ze hem in haar bed toegelaten. Toen de Duitsers zich terugtrokken uit de Westhoek, keerde hij naar zijn vaderland terug en zij bleef achter met zijn kind, dat ze haar eigen familienaam gaf. Ameye. Vladimir groeide op en ging steeds

meer op zijn vader lijken. Hij werd een uit de kluiten gewassen Vlaamse Rus met een diepe zangstem.

Vlad, voor de dames. Charmeur, ladykiller, Josepha's bloedjaloerse en koppige echtgenoot.

Maar dat zou ze pas later ontdekken.